

ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Н.М.Сіренко, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет

У статті проаналізовано стан реалізації в Україні принципів сталого розвитку, визначено взаємозв'язок інноваційного розвитку АПК та сталого розвитку України, встановлено види інновацій, системна реалізація яких в аграрному секторі повинна забезпечити сталий розвиток країни.

Інстинкт самозбереження, притаманний як окремим особам, так і системам в цілому, поставив перед людством завдання щодо забезпечення соціальних, екологічних та економічних умов збереження суспільства. Світом визнано необхідність розроблення і впровадження стратегій сталого розвитку, який би, задовольняючи потреби нинішнього покоління, не завдавав шкоди потребам і можливостям прийдешніх. Зважаючи на глобальний характер проблеми, її дослідженнями займалися і займаються велика кількість закордонних і вітчизняних науковців, серед яких В.Вернадський, Б.Данилишин, Д.Медоузів, С.Глазьев, В.Геєць, В.Семиноженко, Б.Стогній та інші. Разом з тим, якщо осмислення загрози для суспільства і відбувається досить швидкими темпами, то реалізація принципів сталого розвитку в світі практично відсутня, що здебільшого пояснюється розбіжностями у виборі єдиного механізму.

У червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку, на якій було прийнято історичне рішення про зміну курсу розвитку усього світового співтовариства. Це безпрецедентне рішення глав урядів і лідерів 179 країн було обумовлено катастрофічною глобальною екологічною ситуацією і прогнозованою глобальною катастрофою, що може вибухнути вже в 21 ст. і призвести до загибелі всього живого на планеті. Генеральна

Асамблея ООН заснувала в 1992 році Комісію зі сталого розвитку, за підсумками роботи якої згодом були прийняті важливі рішення. На 11-й сесії ООН у м. Нью-Йорк (2003) затверджено тематичну програму заходів для забезпечення сталого розвитку на період до 2017 року, яка базується на дворічних “циклах виконання” окремих завдань.

На сьогодні національні комісії та ради зі сталого розвитку створено більш ніж у 100 країнах. В Україні Постановою від 27 березня 2002 р. «Про Наукову раду НАН України з проблем навколишнього середовища і сталого розвитку» затверджено уточнені напрями наукових досліджень академічних установ з проблем збереження навколишнього середовища і сталого розвитку. З метою поліпшення формування державної політики у сфері сталого розвитку Указом Президента України від 4 лютого 2003 р. № 76 при Президентові України як консультативно-дорадчий орган була створена Національна комісія зі сталого розвитку. На сьогодні сталий розвиток в нашій країні є категорією здебільшого декларативного характеру, хоча вкрай необхідні суттєві корінні зміни в усіх сферах діяльності суспільства.

Основними умовами результативної реалізації принципів сталого розвитку є, по-перше, диференціація соціальних, екологічних та економічних факторів, а по-друге, потужний науковий потенціал країни, високоосвічені кваліфіковані спеціалісти та високий загальний рівень освіти населення, необхідний для сприйняття ідей і принципів сталого розвитку. Причому остання умова є первісною, оскільки системне узгодження соціальних, екологічних та економічних факторів на основі високого рівня національної свідомості та інноваційної діяльності й становить сутність сталого розвитку.

Механізми реалізації принципів сталого розвитку для кожної країни будуть різними, зважаючи на її спеціалізацію, рівень та темпи розвитку, рівень національної свідомості тощо.

Основне коло проблем, як і можливих варіантів їх вирішення, для України сконцентрувалися в аграрному секторі, зважаючи на сільськогосподарську спеціалізацію країни. А тому сталий розвиток України повинен базуватися на пріоритетності інноваційної моделі розвитку АПК.

У групі екологічних факторів сталого розвитку найбільш болючим є питання раціонального використання сільськогосподарських угідь. Україна володіє унікальними за кількістю та якістю земельними масивами: 71% загальної земельної площі становлять сільськогосподарські угіддя (хоча допустимим є 60-65%, а у світі в середньому даний показник становить 38%).

Однією з найважливіших складових частин світової стратегії сталого розвитку є сталий розвиток у сфері забезпечення людства продуктами харчування. В параграфі IV Плану дій Йоганнесбургського Самміту «Охорона та раціональне використання природної ресурсної бази економічного і соціального розвитку» у пункті 40 сказано, що сільське господарство грає провідну роль в задоволенні потреб людства у харчуванні, а в підпункті «а» пункту 40 ставиться завдання: «Досягнути поставлених в Декларації тисячоліття мети скоротити вдвічі до 2015 року частку населення земної кулі, що страждає від голоду...» [3].

Як один з ефективних інструментів для досягнення вищепоставленої мети Йоганнесбургський Самміт в Параграфі III «Зміна нестійких моделей виробництва та споживання» в Пункті 16 [5] рекомендує зацікавленим державам збільшити інвестиції в більш чисте інноваційне виробництво та забезпечення екологічної ефективності у всіх країнах шляхом застосування стимулів і механізмів підтримки та розробки інноваційних стратегій, націлених на створення відповідної регулятивної, фінансової та правової основ. Це, без сумніву, стосується і нашої країни, оскільки в середньому по Україні на

одного жителя припадає 0,63га землі, придатної для екологічного землеробства (для прикладу – в Японії – 0,03 га).

Зважаючи на те, що продукція екологічного землеробства дорожче від звичайних продуктів в Європі на 150%, США – у 8-12 разів, Україна у разі раціонального використання власних ресурсних переваг могла б значно підвищити рівень конкурентоспроможності. Але моделі природокористування є несталими, розораність території критична (58% замість допустимих 40%), площа лісів недостатня (15,7% при умовно-оптимальних 22-25%), частка еродованих земель становить 57,4% площі України.

Виришенню даної проблеми в останній час присвячуються дослідження вчених Національного Наукового Центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н.Соколовського», на думку яких першочерговими діями щодо підвищення екоіміджу України повинні стати [4]:

- розроблення та затвердження на рівні керівництва об-ддержадміністрацій організаційно-управлінських механізмів, які мають забезпечити надійні гарантії не лише поступальної стабілізації агросектора регіональних економік, а й створити необхідні передумови їх прискореного зростання;
- створення умов для впровадження науково-технологічних інновацій та опанування інноваційного шляху розвитку, як головного чиннику сталого економічного розвитку регіонального агросектора;
- сприяння здійсненню владними структурами всіх рівнів активної інноваційної аграрної політики;
- забезпечення створення системи державних регуляторних важелів для забезпечення прискореної структурної інноваційної перебудови агросектора регіону;
- активізування процесу інвестування в екологічно чисте виробництво та забезпечення екологічної ефективності

на всіх рівнях: від локальних громад, малих міст, районів до області чи регіону в цілому шляхом, зокрема, застосування стимулів і механізмів підтримки та стратегій, націлених на створення відповідної регулятивної, фінансової та правової основ;

- ініціатива включення питання стосовно моделей споживання та виробництва в локальну та регіональну політику, в місцеві та регіональні програми і стратегії сталого розвитку;
- заохочення відповідних владних структур враховувати фактори, пов'язані із забезпеченням сталого розвитку, в процесі прийняття рішень економічного та соціального характеру.

В цілому ж за індексом екологічної сталості (Environmental Sustainability Index) у 2005 р. Україна посідала 108 місце серед 146 країн, в тому числі соціальні та інституційні можливості вирішувати екологічні проблеми знаходяться на 126.

Більшість вчених сьогодні погоджуються в твердженні, що кількість соціальних проблем, які породжуються на шляху розвитку, така велика, що соціальні інновації повинні випереджати технологічні, без чого прогресу взагалі не може бути. Але інновації в аграрному секторі, особливо в його безперервному реформуванні, повинні бути обережними, виходячи із його досить тісного взаємозв'язку із соціальною складовою, особливо зайнятістю сільського населення.

Для АПК України в цьому плані першочергового і комплексного розв'язання на основі соціальних інновацій потребує проблема непристигності проживання в селі: в першу чергу, формування належних умов життя за рахунок економічних, соціальних, інфраструктурних складових аграрної політики, а також шляхом пропаганди переваг сільського укладу життя, заперечувати які, навіть у сучасних умовах соціальної кризи на селі, було б помилковим [1].

суспільної свідомості про стратегічне значення села для України. Аграрна соціальна політика повинна спрямовуватися на те, щоб піднести рівень суспільного усвідомлення особливих соціально-культурних цінностей, на яких ґрунтується сільський уклад життя і реалізація яких зумовлює певні переваги сільського життя над міським.

У забезпеченні групи економічних складових сталого розвитку потрібно орієнтуватися на два головні фактори економічного зростання: 1) створення та реалізація інтелектуальної ренти, а не природної, що характерно для економіки України, викорінення практики підтримки економіки за рахунок експорту сировини (в обмін Україна зазвичай одержує імпорт інфляції); 2) розвиток науки та людського інтелекту. Основною перевагою України є потужний науково-інтелектуальний потенціал агропромислового комплексу, 34% якого становлять доктори і кандидати наук, більше 41% є науковими працівниками УААН. Україна за кількістю спеціалістів з вищою освітою входить до десятки провідних країн світу, але їх творчий потенціал використовується лише на 25-30 відсотків. За оцінками вчених, потужність інтелектуального потенціалу України дорівнює 137-138 млрд дол., а практично рівень його віддачі найвиразніше характеризується показником питомої ваги продажу наукомісткої вітчизняної продукції на світовому ринку, яка становить усього 0,1% її загального обсягу [2]. Таким чином, науково-інтелектуальний потенціал України та, зокрема, аграрної галузі має досить значні резерви, на основі яких можлива реалізація інноваційної моделі розвитку.

Таким чином, система заходів сталого розвитку України має базуватися на стратегічному пріоритеті розвитку агропромислового комплексу через реалізацію системи інновацій:

- ідеологічні інновації як орієнтир сталого розвитку країни, ґрунтовані на пріоритетності розвитку агропромислового комплексу;

- екологічні інновації повинні забезпечувати збереження природних ресурсів країни, біологічного і ландшафтного різноманіття, сталого природокористування, покращення життя населення через підвищення якісної складової природного середовища;
- технологічні інновації є невід'ємною частиною екологічних і, крім всього, повинні підвищувати продуктивність праці, збільшувати економічні показники діяльності в агропромисловому комплексі;
- соціальні інновації орієнтовані, в першу чергу, на вирішення проблеми непрестижності проживання на селі, підвищення рівня життя сільського населення за рахунок економічних, соціальних, інфраструктурних складових аграрної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валентинов В.Л. Про структурність аграрної політики в Україні // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 20-23.
2. Данилишин Б., Куценко В. Інтелектуальні ресурси в економічному зростанні: шляхи поліпшення їх використання // Економіка України. – 2006. – № 1. – С. 71-72.
3. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию.- http://www.un.org/russian/conferen/wssd/docs/decl_wssd.pdf.
4. Кисіль В.І. Деякі підходи до розробки стратегій інноваційного забезпечення сталого розвитку екологічного виробництва в Україні. - http://www.iee.org.ua/files/conf/conf_article52.pdf.
5. План выполнения решений Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию. - http://www.un.org/russian/conferen/wssd/docs/plan_wssd.pdf.